

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מהות הדמוקרטיה: מבוא להבנת המשבר החוקתי העכשווי -
62744

תאריך עדכון אחרון 21-09-2023

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: משפטים

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר לימור יהודה

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: limor.yehuda@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום שני 12:00-13:00

תאור כללי של הקורס:

הסערה הציבורית השוטפת את הארץ בימים אלה העלתה לראש סדר היום הציבורי שאלות יסוד הנוגעות למשטר דמוקרטי ולדמוקרטיה בישראל. בתגובה לכך קורס זה מציע הזדמנות ייחודית בה נלמד ונלבן ביחד את השאלות והוויכוחים העומדים במרכז הדיון הציבורי. הלימוד בקורס יהיה מבוסס על ידע רב-תחומי, והדיון בו יכוון להצגת מגוון דעות במסגרת דיון חופשי ומכבד בנושאים אקטואליים אלה.

הקורס יפתח במפגש ישיר עם הסערה סביב הרפורמות המוצעות למערכת המשפט והשלכותיהן על ישראל כמדינה דמוקרטית. בחלקו הראשון של הקורס נערוך היכרות עם עקרונות של משטר דמוקרטי, עם ההיסטוריה של הדמוקרטיה בעולם ובישראל, ועם רכיבי הרפורמה המשפטית המקודמת בימים אלה. בחלק השני של הקורס נעסוק בליבון וברור משותף של מספר סוגיות הנוגעות לאתגרים העכשוויים בדמוקרטיה בישראל.

מטרות הקורס:

לספק ידע רב-תחומי על ערכי הדמוקרטיה והמשטר הדמוקרטי בכלל ועל הדמוקרטיה בישראל בפרט; לפתח יכולת להערכה ביקורתית של טענות ועמדות המושמעות בנושא, ולטפח את היכולת להתדיין ואף לחקור יחד נושאים טעונים אלה בקבוצה מגוונת של אנשים המגיעים מתפיסות עולם שונות.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

- להכיר תיאוריות והיסטוריה של דמוקרטיה
- להכיר את ההתפתחות של הדמוקרטיה במדינת ישראל ויסודותיה
- פיתוח יכולת להערכה וניתוח ביקורתי של טענות ועמדות
- טיפוח כישורים להשתתף בדיונים

דרישות נוכחות (%) :

חובת נוכחות

שיטת ההוראה בקורס: שילוב בין הרצאות ודיונים בכיתה ובקבוצות קטנות. ההרצאות יועברו על-ידי המורה האחראית על הקורס וכן על-ידי מרצות ומרצים אורחים.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מבוא לדמוקרטיה ולמשבר העכשווי
2. משבר חוקתי
3. "דמוקרטיה היא בחירות בקלפי ושלטון הרוב"

4. ביקורת שיפוטית וייצוגיות דמוקרטית
5. אזרחים סוג ב', קיפוח ושסעים חברתיים בישראל
6. דמוקרטיה בחברות שסועות
7. "מדינה יהודית ודמוקרטית"
8. למי נאמנים עובדי הציבור?
9. רפורמה משפטית או הפיכה משטרית?
10. איפה הייתם בהתנתקות?!"
11. (אי) ציות אזרחי ודמוקרטיה
12. דיון מסכם

* מפאת מגבלת הזמן בקורס, לא נספיק לדון בכל הנושאים הללו במהלך השיעורים ונושאים אחרים עשויים להתווסף בעקבות עלייתן של סוגיות חדשות לסדר היום הציבורי. בחלק האחרון של הקורס תהיה אפשרות להצגה של סוגיות על-ידי הסטודנטים. ות, שתחשב כמטלה המסכמת בקורס.

חומר חובה לקריאה:

פירוט הנושאים שיילמדו בקורס

1. מבוא לדמוקרטיה בישראל ולמשבר העכשווי

מה הם מאפייניה ומקורותיה של הדמוקרטיה בישראל? האם לישראל יש חוקה ומה מעמדם של חוקי היסוד? מהם רכיבי הרפורמה המשפטית המקודמת על-ידי הממשלה? מהן ההצדקות הנשמעות לקידום הרפורמה? מהן הטענות הנשמעות נגדה? מהן ההערכות לגבי השפעתה של הרפורמה על שיטת המשטר הישראלית?

קריאת חובה:

□ אריאל נתן, 1950 - החלטת הררי - על החמצה ופשרה, משרד המשפטים, 8.4.2019, חומרי רקע כלליים:

□ הכרזה על הקמת מדינת ישראל, ע"ר התש"ח 1 (מגילת העצמאות)

□ על דמוקרטיה, שוויון וזכויות הפרט, לפי משנת זאב ז'בוטינסקי, המכון הישראלי לדמוקרטיה

□ עמיחי כהן, מלחמות הבג"ץ, המהפכה החוקתית ומהפכת הנגד, כנרת זמורה דביר, 2020

□ רפורמת המשפט של שר המשפטים יריב לוין, 4.1.2023, ערוץ הכנסת, עד דקה 06:00

<https://www.youtube.com/watch?v=&RzLEgHeAwPU>

□ תמצית עמדת הפורום בנושא המהפכה המשטרית המתוכננת על ידי ממשלת ישראל ה-37,

20.1.2023

□ פרופ' נטע ברק-קורן, תוכנית לוין-רוטמן לשינוי מערכת המשפט: ניתוח מקיף והצעה לדיון, בלוג

המרצים למשפטים באוניברסיטה העברית, 3.2.2023

□ אריאל ארליך "תוכנית הרפורמה המשפטית - הערות על מסמך ברק-קורן", בלוג רשות הרבים,

13.2.2023

□ חן מענית ונעה שפיגל, "לאן הגיעה ההפיכה המשטרית? תמונת מצב של בליץ החקיקה", הארץ,

7.3.2023

□ "מתווה העם", המתווה שהציג נשיא המדינה מר יצחק הרצוג ביום 15.3.2023

□ [פודקסט] יובל אראל, אלעד שמחיוף, "אחד ביום": הדרך למהפכה, N12 - פרק ראשון, פרק שני, פרק שלישי

□ פרופ' עמיחי כהן, "הדיון בבג"צ על ביטול עילת הסבירות", המכון הישראלי לדמוקרטיה,

7.9.2023

2. משבר חוקתי

מהו משבר חוקתי? מהם מאפייניו ומה השלכותיו? אלו דוגמאות מוכרות ממקומות אחרים? איך נחלצים ממשבר שכזה? האם אנחנו כבר נמצאים במצב של משבר חוקתי, ואם כן, ממת?

חומרי רקע:

□ משבר חוקתי, ויקיפדיה

□ Constitutional crisis, Wikipedia

□ Bestor, Arthur. "The American Civil War as a constitutional crisis." *The American Historical Review* 69.2 (1964): 327-352.

□ Chambers, Simone. "Contract or conversation? Theoretical lessons from the Canadian constitutional crisis." *Politics & Society* 26.1 (1998): 143-172.

□ Miley, Thomas Jeffrey. "Austerity politics and constitutional crisis in Spain." *European Politics and Society* 18.2 (2017): 263-283.

□ עידו פורת, "שקד לא תצליח להכריע את ביהמ"ש", *הארץ* 11.5.2015

□ משה קופל, "משבר חוקתי ושביר: התערבות העליון זלגה מעיסוק בזכויות אדם", *מקור ראשון*, 8.5.2018

□ פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה, נייר עמדה #25, שירות ציבורי במשבר חוקתי - עקרונות ושיקולים, 10.4.2023

□ דוד אנוך ואח', "איך על משרתי ציבור לנהוג בעת משבר חוקתי?", שיחה מקומית, 31.5.2023

3. "דמוקרטיה היא בחירות בקלפי ושלטון הרוב" מרצה אורח: פרופ' יצחק גל-נור

דמוקרטיה: עניין מסובך? מה בין שיטות דמוקרטיות ולא דמוקרטיות לקבלת החלטות? ערכים דמוקרטיים וכללי המשחק הדמוקרטיים: מה היחס בין שלטון העם ושלטון הרוב? מה תפקידן של חוקות? יש דמוקרטיה ללא בחירות? יש לא-דמוקרטיות עם בחירות? מה פרוש הפרדת רשויות? מה בין פוליטיקאים נבחרים ואנשי שירות המדינה? האם השתתפות של אזרחים ושל ארגוני החברה האזרחית נחוצה לדמוקרטיה? כיצד אזרחים יכולים להשפיע על קביעת מדיניות? איך דמוקרטיה מתפקדת שומרת עלינו? האם נשקפת סכנה לדמוקרטיה בישראל?

קריאת חובה:

□ דאל, רוברט א. 2002. על הדמוקרטיה. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, עמ' 39-62

□ יצחק גל-נור ודנה בלאנדר, "האם נשקפת סכנה לדמוקרטיה בישראל?", *המערכת הפוליטית בישראל*, עמ' 1164-1170

חומרי רקע:

□ דרור בר-יוסף, דרך בגין - אסופה מהגותו הלאומית-ליברלית של מנחם בגין, מרכז מורשת בגין, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, תשפ"ג-2023, עמ' 43-47, 138-143

□ בנימין נויברגר, מהי דמוקרטיה ומהי דמוקרטיה יציבה? האוניברסיטה הפתוחה

□- מהי דמוקרטיה? חני לרנר ואנבל הרצוג: <https://www.hazira.sites.il.ac.il/post/מהי-דמוקרטיה>

4. ביקורת שיפוטית וייצוגיות דמוקרטית

מהו תפקידה של הרשות השופטת? מהיכן לו לבית המשפט הסמכות לבקר את החלטות הממשלה והכנסת? את חקיקת הכנסת? מהם התנאים לרשות שופטת עצמאית? מי ממנה את השופטים? מהם המודלים המוכרים לבחירת שופטים? אלו שיטות מינוי מוכרות בעולם? מהי השיטה הנוהגת בישראל? איזו חקיקה מקודמת לשינוי שיטת בחירת השופטים בישראל ולהגבלת הביקורת השיפוטית? מה השלכותיה האפשריות של חקיקה זו על עצמאות הרשות השופטת?

קריאת חובה:

□ יואב דותן, "הביקורת השיפוטית במסגרת חוקה: שאלת האחריותות, מבט השוואתי", *משפט וממשל* י תשס"ז, 489-520

חומרי רקע:

□ ההכרזה האוניברסלית על זכויות האדם, 1945

□ תכנית החלוקה, החלטת 181, העצרת הכללית של האו"ם, 29.11.1947, סעיפים 9-10

□ מגילת העצמאות, תש"ח-1948

□ החלטת הררי, 13.6.1950

- חוקי היסוד של מדינת ישראל, אתר הכנסת שלטון החוק
- דרור בר-יוסף, "עליונות המשפט", דרך בגין – אסופה מהגותו הלאומית-ליברלית של מנחם בגין, מרכז מורשת בגין, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, תשפ"ג-2023, עמ' 114-138
- עמיר פוקס, שלטון החוק והניסיונות לחתור תחתיו בישראל, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2.9.2019
- עמיר פוקס וגיא לוריא, סטטוס קוו חדש לשלטון החוק, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2019
- שמחה רוטמן, מפלגת בג"ץ: כיצד כבשו המשפטנים את השלטון בישראל, סעל מאיר, 2019
- על החקיקה
- דן מרידור, "עיקרים בהצעת חוק-יסוד: החקיקה", משפט וממשל א', תשנ"ג, עמ' 387-393
- רבקה וייל, "שאלת גודל הרוב: על שריון, התגברות וחוק יסוד: החקיקה", Blog IL-S-CON-I
- יסכה בינה, עמדה לתזכיר חוק יסוד הממשלה ותיקוניו המוצעים, התנועה למשילות ודמוקרטיה, 2020
- חוקה וביקורת שיפוטית
- יואב דותן, "חוקה למדינת ישראל? - הדיאלוג הקונסטיטוציוני לאחר "המהפכה החוקתית", משפטים כ"ח תשנ"ז, 149-209
- ברק מדינה, "ארבעה מיתוסים על ביקורת שיפוטית (בתגובה על מאמרי הביקורת של רוברט בורק וריצ'רד פוזנר על האקטיביזם השיפוטי של אהרן ברק)", דין ודברים ג' תשס"ח, עמ' 399-426
- סוזי נבות, "משפט חוקתי של פשרה", פורום עיוני משפט מה, תשפ"א-2021
- יואב דותן, "אקטיביזם שיפוטי בבג"ץ", בתוך: אקטיביזם שיפוטי: בעד ונגד, הוצאת מאגנס, תש"ס-2000, עמ' 5-68
- סדרה נושאית, ביקורת שיפוטית על חקיקה יסוד, Blog IL-S-CON-I
- בחירת שופטים
- ניר קידר, "הדמוקרטיה הישראלית ועיקרון אי-תלות השופטים", בתוך הדרך הדמוקרטית – על המקורות ההיסטוריים של הדמוקרטיה הישראלית (עור' אלון ל ואח'), מכון בן-גוריון, 2012, עמ' 528-560
- זאב לב, הליך בחירת שופטים בישראל ובעולם, התנועה למשילות ודמוקרטיה, 2019
- פורום המרצות והמרצים למען הדמוקרטיה, ניר מס' 7 בנושא הליכי בחירת שופטים ושופטות, 30.1.2023; ניר עמדה מס' 16: שיטת מינוי השופטים בצרפת, 23.2.2023; ניר מס' 19: עדכון בנוגע לבחירת שופטים ולביקורת שיפוטית, 26.2.2023; ניר מס' 43: מינוי שופטים לבית המשפט העליון בניו-זילנד, 16.4.2023
5. אזרחים סוג ב', קיפוח ושסעים חברתיים בישראל
- במהלך המשבר עולות ומתגברות קריאות בדבר "קרע בעם", ונראה ששסעים חברתיים נושנים וחדשים צפים ועולים. ההכרה שישראל היא חברה שסועה איננה חדשה, וחוקרות וחוקרים רבים מתארים אותה כך. מה הם השסעים המרכזיים הנדמים כמפלגים את החברה הישראלית? מה מקורם ומאפייניהם? מה משמעויותיה של טענת "אזרחים סוג ב'" ושל טענות בדבר עוולות קיפוח והדרה? חומרי רקע:
- יהודה גייגר, "אזרחות מושכלת בחברה שסועה, על חינוך אזרחי בבית-הספר הדתי", לב לדעת
- אשר אריאן, ניר אטמור, יעל הדר, מדד הדמוקרטיה הישראלית: לכידות בחברה שסועה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2007
- סמי שלום שטרית, המאבק המזרחי בישראל: 1948-2003 (עם עובד, 2006)
6. דמוקרטיה בחברות שסועות
- מה הכוונה בחברה שסועה? עד כמה זו בעיה ייחודית שלנו או אולי בעיה נפוצה? האם ומהן ההשלכות של אבחנה זו לגבי האפשרות לקיים משטר דמוקרטי? והאם יש מאפיינים מיוחדים של דמוקרטיה המתאימים יותר למקומות שכאלה?

חומרי רקע:

□ Lijphart, Arend, "Constitutional design for divided societies." *Journal of democracy* 15.2 (2004): 96-109.

□ John Stuart Mill, Chapter 16, "On nationality, as connected with representative government", p. 546-547.

□ Wimmer, Andreas, "Shadows of Modernity." (2002). *Shadows of modernity*, p. 1-7 (מצורף במודל)

□ Chantal Mouffe, "Carl Schmitt and the paradox of liberal democracy." *Canadian Journal of Law & Jurisprudence* 10.1 (1997): 21-33.

□ Limor Yehuda, *Collective Equality – Democracy and Human Rights in Ethno National Conflicts* (CUP, 2023), chapter 5

7. "מדינה יהודית ודמוקרטיה" מרצה אורח: פרופ' אלכס יעקובסון

מהו היחס שבין לאומיות ודמוקרטיה? האם לאומיות ודמוקרטיה תומכות זו בזו או סותרות זו את זו? האם "יהודית ודמוקרטיה" היא סתירה שאינה ניתנת ליישוב? מהם המתחים המרכזיים בין שני הערכים הללו בהקשר הישראלי? האם יש דרכים להסדירם? מה המחלוקת סביב חוק הלאום? מהו מקומם של האזרחים הערבים בדמוקרטיה בישראל?

קריאת חובה:

□ אלכסנדר יעקובסון, "בחוקותיהם לא תלכו: חוק הלאום הישראלי והוראות בדבר זהות לאומית בחוקות דמוקרטיות", מדינת לאום במאה העשרים ואחת (עורכים: ידידיה שטרן, שוקי פרידמן, ישי ג'סי) (פרס), המכון הישראלי לדמוקרטיה, תשפ"ב-2022, עמ' 85-105.

□ "הצהרת חיפה", מעין הצהרה קולקטיבית של אזרחי ישראל הפלסטינים. פורסמה ביום 15.5.2007 (עמ' 22-25).

חומרים נוספים:

□ חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי

□ גיל טלשיר, מדינת הלאום, אזרחות דמוקרטית והתווך בין הפרט לכלל, 2005, מכון מנדל למנהיגות

□ רות גביזון, עיגון חוקתי של חזון המדינה – המלצות לשרת המשפטים, תשע"ה-2014

□ אביעד בקשי, נייר עמדה – הצעת חוק יסוד: ישראל מדינת הלאום של העם היהודי – ההצדקה

הליברלית, המכון לאסטרטגיה ציונית, אוקטובר 2013

□ אביעד בקשי, האם חוק הלאום שולל את הזכות לשוויון?, Blog IL-S-CON-I, 2018

□ מנחם מאוטנר, הליברליזם בישראל: תולדותיו, בעיותיו, עתידותיו (תל-אביב, 2019) פרק 5, עמ' 306-362

□ אמל ג'מאל, "הדימיון החוקתי החדש של ישראל: חוק הלאום ומעבר לו", בתוך חוקתיות, כינון

חוקה וריבונות – מבט תיאורטי השוואתי (עורכים: ג'מאל, זוננשיין, פאח'זרי), מכון ולטר ליבק, 2020

□ "חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי, סקירה" באתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, 11.1.2021

□ מנאל תותרי-ג'ובראן, "חוק יסוד הלאום: פרשנות סעיף ההתיישבות היהודית בראי עקרון השוויון", קומנטר מאמרים על חוק יסוד הלאום, המכון הישראלי לדמוקרטיה

□ אמיר פאח'זרי, יהדות הדמוס באזרחות הישראלית: מבנה המציאות תחת מציאות המבנה, מנבר, מכון ון ליר, 2021

8. למי נאמנים עובדי הציבור?

העמדה לדין של נבחר ציבור בגין הפרת חובותיהם הציבוריות היא אחת הסוגיות שהביאו להתנגשות החריפה ביותר שבין המערכת הפוליטית והמערכת המשפטית.

מה הקשר בין טוהר מידות / שחיתות שלטונית, דמוקרטיה וזכויות האזרח? מה בין מינויים פוליטיים ומינויים על בסיס כשירות? כיצד נקבעת מדיניות? מה המשקל של הבטחות הניתנות לבוחר? של ניתוח מקצועי של מומחים? כיצד צריכות להתקבל החלטות במנהל הציבורי – מקצועית או פוליטית? מהם כללי ניגוד העניינים ואת מי הם מחייבים? מהי הבעיה עם מינוי בני משפחה או מקורבים? מה שווה

השירות הציבורי אם הנבחרים אינם שולטים בו? מה הוא שווה אם הם שולטים בו? מהן העבירות הפליליות בגין מועמדים לדין נבחר ציבור? מה ייחודן ומה חשיבותן? מהי ההיסטוריה של העמדה לדין של נבחר ציבור בישראל? מהן ההשלכות החוקיות של העמדה לדין והרשעה על כשירותם של נבחר ציבור להמשיך ככהונתם?
צפייה וקריאת חובה:

□ המושב ה-1 בכנס שהתקיים במכון הישראלי לדמוקרטיה בנושא "מבטים על שחיתות שלטונית" ביום 10.1.2023. כאן (מדקה 3:46 ועד לדקה 1:36:00).

□ יואב דותן, רענן סוליציאנו קינן, עומר יעיר, "שחיתות והצבעה - דו"ח מחקר", המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2022
חומרי רקע נוספים:

□ מומי דהן, אפקטיביות הממשלה בישראל במבט בינלאומי משווה, מחקר מדיניות 114, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2016

□ עדנה הראל-פישר, תמר הוסטובסקי ברנדס, מבטים על שחיתות שלטונית, המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2022
אתיקה של עובדי ציבור

□ "הערכים הבסיסיים של משרתי הציבור", ישראל וה-OECD, 9.3.2017

□ יאיר שיבר, "טוהר המידות של נבחר ציבור", PsakDin - אתר המשפט הישראלי, 26.4.2006

□ יצחק אליאסוף, "אתיקה של עובדי ציבור בישראל", שנתון משפט העבודה, האגודה הישראלית למשפט העבודה ולביטחון סוציאלי, כרך ב', תשנ"א 1991, עמ' 45

□ "הוועדה להמלצה על קוד אתי לשירות המדינה - דין וחשבון", ירושלים, אדר תשע"ו-מרץ 2016

□ חיים כהן, "הרהורים על טוהר המידות", משפט וממשל תשנ"ה, 403-442

□ עדנה הראל-פישר, "טוהר המידות ומניעת שחיתות בתכנון ובבניה ובשלטון המקומי - המלצות לנבחר ציבור ולציבור הבוחרים", המכון הישראלי לדמוקרטיה, 14.10.2018

□ גל-נור יצחק, מנהל ציבורי בישראל: התפתחות, מבנה, תפקוד ורפורמות, ירושלים-אקדמון, תשס"ח-2007, עמ' 191-211

□ גל-נור יצחק, הסביבה הפוליטית של קביעת מדיניות ציבורית בישראל, ירושלים-מאגנס, תשע"ג-2012

שחיתות שלטונית והשלכותיה המשפטיות
□ חוק יסוד: הממשלה, סעיף 6

□ בג"צ 3094/93 התנועה לאיכות השלטון בישראל ואח' נ' ממשלת ישראל ואח', פ"ד מז(5) 404

□ זאב סגל, "צללים מרחפים על שלטון החוק - עם פרשת בר-און ובעקבותיה - על העמדת אישי ציבור לדין פלילי", משפט וממשל ד' תשנ"ח, 587-665

□ ליאור בן דוד, "חקירה והעמדה לדין פלילי של ראש ממשלה (או נשיא) במהלך כהונתו - סקירה משווה", הכנסת - מרכז המחקר והמידע, 8.3.2009

□ יעל פינקלשטיין, "מה חושבים בכירי הליכוד על ראש ממשלה תחת כתב אישום? תלוי באיזו שנה תשאלו אותם", שקוף, 10.12.2019

□ יואב דותן, "הלכת דרעי הפכה כלי לחיסול פוליטי", הארץ, 3.5.2020

□ ברק מדינה, "הגבלות חוקתיות על סמכויות פוליטיות", המכון הישראלי לדמוקרטיה, 6.5.2020

□ רבקה ווייל, "מהלכת דרעי להלכת נתניהו: על הפער בין הנמקתה של הלכת נתניהו לתוצאתה", ICON-S-IL Blog (24.6.2020)

□ נעם סולברג, "הלכת דרעי-פנחסי בראי עילת הסבירות", הפורום הישראלי למשפט ואחריות, 10.12.2021

9. רפורמה משפטית או הפיכה משטרית? מרצה אורחת: ד"ר גייל טלשיר

מהם מדדים מוכרים של דמוקרטיה? מתי משטר מפסיק להיות דמוקרטי? האם העם יכול לבחור

להפסיק להיות דמוקרטיה? מהו הדמיון בין תהליכי נסיגה דמוקרטית ועליית הפופוליזם במדינות

אחרות, כגון פולין, הונגריה וטורקיה, והמשבר הנוכחי בישראל? לעומת זאת, מהם התנאים להצלחת

של מדינות?

קריאת חובה:

□ V-Dem Methodology (<https://v-dem.net/about/v-dem-project/methodology/>)

□ "כנס החורף הראשון של הכנסת ה-25, סיכום חקיקה אנטי-דמוקרטית", מדעני.ות מדינה למען הדמוקרטיה הישראלית (מצורף במודל)

□ "מדדי הדמוקרטיה של ישראל: היום שאחרי", מדעני.ות מדינה למען הדמוקרטיה הישראלית (מצורף במודל)

חומרי רקע:

□ מדדי דמוקרטיה: House Freedom- מתודולוגיה, מדד עולמי; מדד הדמוקרטיה של האקונומיסט - באתר המכון הישראלי לדמוקרטיה; מדד הדמוקרטיה Methodology Dem-V

□ דמוקרטיה. סוף: ככה נראות מדינות שחשבו שלהן זה לא יקרה. דב גיל-הר ואיתמר מאירי, כאן, המהדורה המרכזית

□ קים ליין שפלי, רודנות בחסות החוק (תלם, 2023)

□ Talshir, Gayil. "Populist rightwing ideological exposition: Netanyahu's regime as a case in point." *Advances in Applied Sociology* 8.04 (2018): 329

□ Rogenhofer, Julius Maximilian, and Ayala Panievsky. "Antidemocratic populism in power: Comparing Erdoğan's Turkey with Modi's India and Netanyahu's Israel." *Democratization* 27.8 (2020): 1394-1412

□ Urbinati, Nadia. "Political theory of populism." *Annual review of political science* 22 (2019): 111-127.

-□ Sadurski, Wojciech. "How democracy dies (in Poland): a case study of anti constitutional populist backsliding." *Revista Forumul Judecatorilor* (2018): 104.

□ Przybylski, Wojciech. "Explaining eastern Europe: Can Poland's backsliding be stopped?" *Journal of Democracy* 29.3 (2018): 52-64.

□ שקיעת הדמוקרטיה: איך נראית פולין אחרי המהפכה המשפטית? יוסי מזרחי, המהדורה המרכזית, N12, 28.2.2023 https://www.mako.co.il/news-politics/2023_q1/Article-b497f1b9bd49681026.htm?utm_source&eq;AndroidNews12&utm_medium&eq;Share

□-פודקאסט - פולין - https://news.il.co.mako.www/:https://podcast_n12/one_a_day/Article-099c5d9282a9681027.htm?utm_source 10. "איפה הייתם בהתנתקות?!"

אחת הטענות הנשמעות מפי תומכי הרפורמה המשפטית מתייחסות לאופן שבו השמאל, מערכת אכיפת החוק, והמערכת המשפטית התנהלו בתקופת ההתנתקות. בשיעור נכיר את הטענות, נתוודע למשבר הפוליטי בתקופת ההתנתקות ולדילמות שליוו אותו, ולהשלכות שיש לאלה על ההתנהלות בעת הנוכחית.

קריאת חובה:

1. בג"ץ 1661/05 המועצה האזורית חוף עזה ואח' נ' כנסת ישראל ואח', 9.6.2005, פ"ד נט (2) 481, פסקאות 1-6

2. בש"פ 6844/05 מדינת ישראל נ' פלונית, 17.7.2005

3. יאיר שלג, המשמעות הפוליטית והחברתית של פינוי יישובים ביש"ע, הינתקות 2005 כמקרה מבחן, מחקר מדיניות 72, 2007, עמ' 13-28

חומרי רקע:

□ חוק יישום תכנית ההתנתקות, התשס"ה-2005

□ ההחלטה על תכנית ההתנתקות, מתוך ויקיפדיה

□ בג"ץ 1661.05 המועצה האזורית חוף עזה ואח' נ' כנסת ישראל ואח', 9.6.2005

□ בש"פ 6844/05 מדינת ישראל נ' פלונית, 17.7.2005

- פניות האגודה לזכויות האזרח בישראל, בנושאים: פגיעה בחופש הביטוי בהפגנה נגד תכנית ההתנתקות, 2004; חסימת האוטובוסים בדרכם לעצרת הימין בנתיבות - פגיעה קשה בחופש התנועה, 2005; פגיעה בזכויות דיוניות של קטינים שנעצרו במהלך הפינוי, 2005; לאפשר לעצורי המחאות נגד ההתנתקות לגשת לבחינות הבגרות, 2005
- רון תקוה, מסמך רקע בנושא: טיפול המערכות בילדי המפונים מחבל עזה ומצפון השומרון, מוגש לוועדה לזכויות הילד, 8.11.2005
- מבקר המדינה, "דו"ח ביקורת על ההתנתקות", ירושלים, אדר תשס"ו-מרס 2006
- יאיר שלג, המשמעות הפוליטית והחברתית של פינוי יישובים ביש"ע, מחקר מדיניות 42, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2004
- "מארגני החסימות: ניסוי הכלים הצליח", אתר Walla, 17.5.2005
- מכתב הרב סדן ביחס ל"הכנות צה"ל להתנתקות", חדרי חדרים, 10.8.2005
- רענן בן צור, "שחררה העצורה האחרונה של ההתנתקות: ניצחתי", Ynet, 18.12.2005
- מרים ביליג, "ההתנתקות מחבל עזה מנקודת מבטם של המתיישבים", מכון פלורסהיימר למחקר מדיניות, 2005
- יאיר שלג, המשמעות הפוליטית והחברתית של פינוי יישובים ביש"ע, הינתקות 2005 כמקרה מבחן, מחקר מדיניות 72, 2007
- יעקב בר-סימן-טוב (עור'), תכנית ההתנתקות - הרעיון ושברו, מכון ירושלים לחקר ישראל, 2009
- ועדת החקירה הממלכתית בנושא טיפולן של הרשויות המוסמכות במפוני גוש קטיף וצפון השומרון, דין וחשבון, 2010
- יובל שרלו, "שו"ת ההתנתקות", ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2010
- יאיר שלג, אובדן התמימות: השפעת ההתנתקות על הציונות הדתית, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2015
- כנס, דמוקרטיה במבחן - עשור להתנתקות, המכון הישראלי לדמוקרטיה, כנס, 13.7.2015
- ידידיה שטרן, "כשלון ההתנתקות", הארץ, 9.7.2015
- דוד אנוך, "סיפור של רמייה", הארץ, 16.7.2015
- בועז סנג'רו, "ההינתקות כמבחן לדמוקרטיה הישראלית: דמוקרטיה מתגוננת" או דמוקרטיה מגומדת? על טיפולן של רשויות אכיפת החוק - המשטרה, הפרקליטות ובתי המשפט - בהתנגדות להינתקות", ספר אורי קיטאי (בעז סנג'רו עורך), שריגים הוצאה לאור, 2017
11. (אי) ציות אזרחי ודמוקרטיה
- האם קיימת חובת ציות לחוק, ואם כן, מה הצדקותיה ומאפייניה? מה ההבדל בין סרבנות מצפון ואי ציות אזרחי? מהן ההצדקות לאי-ציות אזרחי? האם הן תלויות או לא תלויות בתוכן המחאה? מהי תגובתה הראויה של המדינה למרי אזרחי? ומתי ראוי לנקוט בפעולות של אי-ציות אזרחי? קריאת חובה:
- Delmas, Candice and Kimberley Brownlee, "Civil Disobedience", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.), .
- כל את לקרוא כמובן מומלץ; (1, 26-35 עמ') 3 סעיף וכן הפתיחה עמוד: חובה לקריאת העמודים 8 הערך
- דוד אנוך, "אי-ציות אזרחי: מדריך להפרת חוק מטעמים עקרוניים ברגעי משבר", בלוג המרצים למשפטים 16.2.2023
- חומרי רקע:
- יהושע ויינשטיין (עורך), אי-ציות ודמוקרטיה, הוצאת המרכז האקדמי שלם, 1998 (כולל כתבים מאת, בין השאר, הנרי דיוויד תורו, מוהנדס גאנדי, ג'ון רולס, שלמה אבינרי, אליקים העצני וחיים כהן)
- Enoch, David. "Some arguments against conscientious objection and civil disobedience refuted." Israel Law Review 36.3 (2002): 227-253.
- דוד אנוך, "על פסק הדין של בית הדין הצבאי בעניין חמשת הסרבנים", הערת פסיקה, משפט וממשל ח, תשס"ה-2005

- משה הלינגר, 'יצחק הרשקוביץ, ציות ואי-ציות בציונות הדתית - מגוש אמונים ועד תג מחיר, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2015
- רונן אברהם, "סרבנות הטייסים, ערוץ 7, 7.3.2023
- יגיל לוי, "מחאת המילואים - איזה חוזה הופר?", אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל, יוני 2023
- ראובן גל, "חוסן ישראלי, 2023", אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל, יוני 2023
- אילת הראל, "על ההפיכה, על הצבא, ועל מחאה וסרבנות בעידן הרפורמה המשפטית", אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל, יוני 2023
- עוזי בן-שלום, "מחאת הביטחון": נקודת מבט נוספת על מחאת אנשי המילואים כלפי ההפיכה החוקתית", אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל, יוני 2023
12. שיעור מסכם
- בשיעור נזכר במה שלמדנו במהלך הקורס, ונבחן את השאלה מה יכול לסייע בכדי להיחלץ מהמשבר (למשל, איזה עוד ידע? כלים? יוזמות?)
- חומרי רקע:
- Ginsburg, Tom, and Aziz Huq. "Democracy's Near Misses." *Journal of Democracy* 29.4 (2018): 16-30.
- Somer, Murat, Jennifer L. McCoy, and Russell E. Luke. "Pernicious polarization, autocratization and opposition strategies." *Democratization* 28.5 (2021): 929-948.
- Coleman, Peter T. "The way out" Columbia University Press, 2021

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי:

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 40 %

השתתפות פעילה / עבודת צוות 40 %

מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות 20 %

מידע נוסף / הערות:

הציון בקורס לא יתבסס על מבחן אלא יורכב מ-40% עבור השתתפות בשיעורים, 20% עבור העלאת פוסטים בקבוצת הקורס, ו-40% עבור משימת סיכום שתוכל להיות משימת כתיבה אישית קצרה (500-1,000 מילה) או הצגה קבוצתית של נושא בכיתה בפורמט של פרזנטציה קצרה.

ציון עבור השתתפות בשיעורים (40%): 40 נקודות עבור השתתפות בשיעורים ניתן לצבור באמצעות מתן תשובות לשאלות אינפורמטיביות בחידונים דיגיטליים שיינתנו בסוף השיעור (השאלות יתייחסו לנושא השיעור), ובאמצעות השתתפות התורמת לדיונים שיתקיימו בשיעור.

ציון עבור העלאת פוסטים בקבוצת הקורס (20%): 20 נקודות עבור העלאת פוסטים קצרים במהלך הקורס, בהתאם להנחיות שיינתנו.

ציון עבור משימת כתיבה אישית/הצגה קבוצתית בפורמט קצר (40%): נושא המחקר והפרזנטציה יהיה נתון לבחירה, בתיאום עם המרצה.